

Czym jest komedia polityczna? *Powrót posła* Juliana Ursyna Niemcewicza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Oprac. na podst. haseł: J. Sławiński, *Komedia obyczajowa*; J. Sławiński, *Komedia satyryczna*, [w:] *Słownik terminów literackich*, pod red. M. Głowińskiego, T. Kostkiewiczowej, A. Okopień-Sławińskiej, J. Sławińskiego, Wrocław 2008, s. 250.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 9–10.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 17–18.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 80–83.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 94–95.
- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 49–50.

- Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót pośła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, s. 19.
- .

Czym jest komedia polityczna? *Powrót posła Juliana Ursyna Niemcewicza*

Uchwalenie Konstytucji 3 Maja, obraz namalowany w 1806 roku przez Kazimierza Wojniakowskiego (1771 lub 1772–1812)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

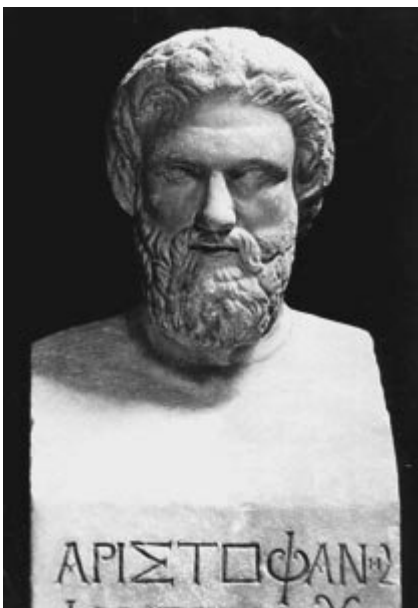
Od początku istnienia piśmiennictwa wykształciły się różne gatunki i formy wypowiedzi, które tematyką nawiązywały do bieżących wydarzeń społecznych czy historycznych. Jednym z nich jest komedia polityczna, czyli odmiana komedii (dramatu), której celem jest przedstawienie w sposób dowcipny aktualnych i ważnych dla autora problemów społecznych. Przykładem realizacji tych założeń jest *Powrót posła Juliana Ursyna Niemcewicza*.

Twoje cele

- Określisz cechy komedii politycznej.
- Wymienisz wydarzenia historyczne, do których odnosi się treść *Powrotu posła Ursyna Niemcewicza*.
- Wyjaśnisz, na czym polega satyryczność komedii politycznej i jej dydaktyczny charakter.

Komedia polityczna

Komedia polityczna jest odmianą komedii satyrycznej. Jej autor nie tylko ośmiesza współczesne mu zjawiska społeczne, polityczne stronnictwa, idee czy poglądy, ale też krytykuje funkcjonowanie instytucji państwowych, sposoby sprawowania władzy czy wykorzystywanie jej do celów prywatnych, a więc zakłócających **efektywne** funkcjonowanie państwa. Satyryczne akcentowanie w komedii politycznej spraw związanych na przykład z moralnością określonych środowisk, ich kulturą, modą czy modelem życia zbliża tę odmianę komedii do komedii obyczajowej.

Torquemada, Popiersie Arystofanesa

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Warto zapamiętać

Elementy komedii politycznej odnajdziemy już w dramacie antycznym, czego przykładem jest *Lizystrata*, utwór napisany w 411 r. p.n.e. przez greckiego komediopisarza Arystofanesa (ok. 446–385 p.n.e.). Utwór podejmuje problematykę antymilitarną, a jego głównym tematem jest zażegnanie konfliktu zbrojnego.

O autorze

Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) był poetą, prozaikiem, dramatopisarzem i tłumaczem, ale też politykiem związanym z obozem Czartoryskich i zwolennikiem zmian zmierzających do usprawnienia funkcjonowania kraju. Po ukończeniu Korpusu Kadetów, w 1777 roku został adiutantem dowódcy wojsk litewskich Adama Kazimierza Czartoryskiego, któremu towarzyszył w licznych podróżach. Jako poseł Sejmu Wielkiego (1788–1792) brał w nim czynny udział, zabierając ponad 140 razy głos

w aktualnie toczących się dyskusjach, m.in. w sprawie poparcia działalności Komisji Edukacji Narodowej, przeciwko funkcjonowaniu Radzie Nieustającej czy na temat praw obywatelskich chłopów. 30 sierpnia 1789 roku przedstawił *Uniwersał dla narodu*, będący w istocie nawoływaniem do przyjęcia ważnego dla funkcjonowania kraju rozwiązania regulującego sukcesję tronu, której był zwolennikiem i w której upatrywał potęgę Rzeczypospolitej. Uczestniczył w pracach nad projektem Konstytucji 3 maja, uchwalonej w 1791 roku. W tym czasie współpracował też z Komisją Edukacji Narodowej oraz pełnił funkcję redaktora „Gazety Narodowej i Obcej” (1791–1792). Z tego okresu pochodzą bajki polityczne (np. *Gmach podupadły*, *Okręt czy Sowa*, *zięba*

i krogulec), w których w sposób moralizatorski ujmował Niemcewicz pożyteczność patriotycznych zachowań oraz ganił szkodliwość postępowań destabilizujących funkcjonowanie państwa. Po zwycięstwie Targowicy przebywał na emigracji w Lipsku, potem w Wiedniu i we Włoszech, gdzie uczestniczył w przygotowaniach do powstania. Po powrocie do kraju w 1794 roku wziął udział w insurekcji kościuszkowskiej, podczas której został ranny i wzięty do niewoli. Zwolniony w 1796 roku, wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Do kraju powrócił w 1807 roku. Należał do Towarzystwa Przyjaciół Nauk, został pierwszym prezesem Dyrekcji Rządowej Teatru Narodowego.

Niemcewicz był zwolennikiem legalizmu. W czasie powstania listopadowego w 1830 roku wyjechał do Londynu w misji dyplomatycznej, a od 1833 roku pozostawał w Paryżu, gdzie był związany ze stronnictwem Adama Jerzego Czartoryskiego.

Został pochowany na cmentarzu w Montmorency.

Jean-Antoine Gros, *Portret Juliana Ursyna Niemcewicza*, ok. 1833–1834

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Geneza utworu

Powstanie *Powrotu posła* jest ściśle związane z burzliwymi posiedzeniami Sejmu Wielkiego, zwanego także od długości trwania obrad Sejmem Czteroletnim (1788–1792). Julian Ursyn Niemcewicz był posłem na ten sejm. Opowiadał się za wprowadzeniem reform, mających usprawnić administracyjne funkcjonowanie państwa. Dwie z tych zmian wywołały żywą dyskusję nie tylko wśród obradujących – zniesienie *liberum veto* (co znaczy – wolny sprzeciw), czyli źródła wolności szlacheckiej, uznawanej powszechnie za przejaw anarchii,

oraz wprowadzenie sukcesji tronu, a więc pozbawienia możliwości osadzenia na tronie osób popieranych m.in. przez obce mocarstwa.

W atmosferze takich polemik Niemcewicz pisał w czwartym kwartale 1790 roku *Powrót posła*, prezentując na bieżąco jego fragmenty w salonach ówczesnej Warszawy, m.in. Anny Szaniawskiej. Komedia jest literackim przejawem wspierania przez pisarza reform, które miała wprowadzać ustawa zasadnicza, ale także charakterystyką momentu dziejowego, opisem atmosfery ścierania się poglądów tradycyjnych, konserwatywnych, sarmackich z nowoczesnymi, modernizującymi i w prekursorski sposób stawiającymi na plan pierwszy dobro, suwerenność i podmiotowość narodu.

Premiera teatralna sztuki, pod tytułem *Powrót syna do domu*, odbyła się 15 stycznia 1791 roku w Warszawie na scenie narodowej. Sztuka cieszyła się dużym zainteresowaniem i stała się pretekstem do licznych komentarzy, dyskusji oraz wystąpień politycznych. Trzy dni po premierze kaliski poseł na sejm reprezentujący poglądy konserwatystów szlacheckich, Jan Suchorzewski, oskarżył na obradach plenarnych autora sztuki m.in. o drwinę z przysięgi królewskiej oraz wyśmiewanie prawa wolnej elekcji, uznawanej przez zwolenników reform za kwintesencję sarmatyzmu. Oskarżenie to zostało skomentowane śmiechem posłów i stało się poniekąd zachętą do obejrzenia sztuki. Sportretowane w niej postawy ideowe były też przedmiotem domysłów identyfikujących postać komedii z osobami rzeczywistymi. Społeczeństwo ówczesnej Warszawy prześcigało się w hipotezach deszyfrujących poszczególnych bohaterów, dopatrując się na przykład w Staroście Gadulskim portretu Mikołaja Piaskowskiego, przeciwnika reform, zagorzałego zwolennika wolnej elekcji.

Słownik

efektywny

(łac. *effectivus* – działający, skuteczny) – dający pozytywne wyniki, skuteczny

liberum veto

(łac., dosłownie: wolny sprzeciw) – zasada w dawnej Polsce, pozwalająca każdemu posłowi wstrzymać obrady sejmu

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Na podstawie informacji zamieszczonych na ilustracji wyjaśnij, w jaki sposób treść *Powrotu pośta* została powiązana z sytuacją polityczną Polski końca XVIII wieku.

Polecenie 2

Wymień grupy postaci w komedii, które nawiązywały do realnych ugrupowań politycznych.

Jan Matejko, *Konstytucja 3 maja 1791*, 1891

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

elektor

(łac. *elector* – wyborca) – osoba mająca prawo do głosowania w wyborach

obskurantyzm

(łac. *obscurare* – zaciemniać) – ciemnota umysłowa, wsteczność

Mapa myśli

Polecenie 1

Wskaż cechy komedii politycznej na przykładzie *Powrotu posła*. Uzupełnij mapę myśli odpowiednimi przykładami.

Polecenie 2

Spośród podanych na schemacie cech komedii politycznej wybierz tę, która jest według Ciebie najdobitniej realizowana w utworze Juliana Ursyna Niemcewicza. Uzasadnij swój wybór.

Ćwiczenie 1

Na podstawie informacji zamieszczonych w sekcji „Przeczytaj”, oceń prawdziwość stwierdzeń. Zaznacz *Prawda*, jeśli zdanie jest prawdziwe lub *Fałsz*, jeśli jest przeciwnie.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Komedia polityczna jest odmianą komedii satyrycznej, w wymowie zbliżoną niekiedy do komedii obyczajowej.	☐	☐
Julian Ursyn Niemcewicz był aktywnym posłem Sejmu Wielkiego, pracując m.in. nad Konstytucją 3 maja.	☐	☐
<i>Powrót posła</i> powstał już po zakończeniu obrad Sejmu Czteroletniego.	☐	☐
Premierowe wystawienie sztuki zostało entuzjastycznie przyjęte przez wszystkich odbiorców.	☐	☐
Jan Suchorzewski był jednym ze zwolenników usunięcia komedii z desek teatru.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Dopasuj określenia do poszczególnych rodzajów komizmu.

Komizm postaci

francuszczyzna

zabawny dialog

wartka akcja

spiętrzenie wydarzeń

Komizm sytuacyjny

wydarzenia groteskowe

Szarmancki

dyskusje

humorystyczne powiedzonka

Komizm słowny

żona modna

fircyk

ubiór postaci

zachowanie postaci

żart

W podanym fragmencie *Powrotu posła* wskaż elementy, które świadczą o satyrycznym przedstawieniu postaci Starosty.

((Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

STAROSTA

[...] Po co te wszystkie odmiany?
Alboż źle było dotąd? A nasi przodkowie
Nie mieliż to rozumu i oleju w głowie?
Byliśmy potężnymi pod ich ustawami.
Tak to Polak szczęśliwie żył pod Augustami!
Co to za dwory, jakie trybunały huczne,
Co za paradne sejmy, jakie wojsko juczne!
Człęk jadł, pił, nic nie robił i suto w kieszeni.
Dziś się wszystko zmieniło i bardziej się zmieni:
Zepsuli wszystko, tknąć się śmieli okrutnicy
Liberum veto, tej to wolności żrzenicy.

Płacze

Przedtem bez żadnych intryg, bez najmniejszej zdrady
Jeden poseł mógł wstrzymać sejmowe obrady,
Jeden ojczyzny całej trzymał w ręku wagę,
Powiedział: „nie pozwalam”, i uciekł na Pragę.
Cóż mu kto zrobić: jeszcze, że taki przedni wniosek
Miał promocje i dostał czasem kilka wiosek.
Dzisiaj co kto dostanie? Nowomodne głowy
Chcą robić jakieś straże, jakiś sejm gotowy,
Czyste do despotyzmu otwierają pole.

Ćwiczenie 4

Na podstawie słów Walerego skierowanych do Szarmanckiego uzasadnij, że Walery nie jest w utworze Niemcewicz postacią komiczną.

((Julian Ursyn Niemcewicz

Powrót posła. Komedia w trzech aktach

WALERY

Ta przyjaźń, z którą Waćpan raczył mię uprzedzić,
Jeżeli mi pozwala prawdę mu powiedzieć,
Powiem: że to bez zysku żadnego jeżdżenie
Wymówić chyba może wiek, niedoświadczenie.
Odtąd inny winieneś zatrudnić się celem:
Pamiętać, żeś Polakiem, żeś obywatelem,
Żeś najpierwsze winien ojczyźnie usługi.

Źródło: Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedia w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983, s. 49–50.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Czym jest komedia polityczna? *Powrót posła* Juliana Ursyna Niemcewicza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- 12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura uzupełniająca

- 13) Julian Ursyn Niemcewicz, Powrót pośła;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- określi cechy komedii politycznej;
- wymieni wydarzenia historyczne, do których odnosi się treść *Powrotu pośła* Ursyna Niemcewicza;
- wyjaśni, na czym polega satyryczność komedii politycznej i jej dydaktyczny charakter.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli;
- metoda kosza i walizki.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przed lekcją uczniowie tworzą własną definicję komizmu jako kategorii estetycznej. Mogą przygotować prezentację lub mapę myśli.

Faza wprowadzająca:

1. Chętni uczniowie prezentują wyniki swojej pracy. Powinna powstać notatka, mapa myśli lub grafnotka, w której znajdą się terminy, komedia jako gatunek literacki, rodowód antyczny komedii, rodzaje komedii, komedia dell'arte, komedia charakterów (Molier), komedia ludowa, komedia stanisławowska, komedia polityczna, satyra, humor, karykatura, bohater komiczny, komizm postaci, kontrast, funkcje komizmu, funkcja ludyczna, funkcja dydaktyczna itd.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstami w sekcjach „Wprowadzenie” i „Przeczytaj”. Uczniowie wyjaśniają, dlaczego komedię polityczną można zaliczyć do gatunków satyrycznych.
2. Uczniowie na podstawie przeczytanych informacji opracowują mapę myśli związaną z *Powrotem posła* jako komedią polityczną. Umieszczają na mapie opisy, ilustracje, cytaty.
3. Nauczyciel prosi uczniów o wymienienie wydarzeń historycznych, do których odnosi się treść *Powrotu posła* Ursyna Niemcewicza. W razie trudności mogą skorzystać z dostępnych źródeł online.
Następnie zapoznają się z ilustracją interaktywną i na jej podstawie wyjaśniają, w jaki sposób treść *Powrotu posła* została powiązana z sytuacją polityczną Polski końca XVIII wieku.
4. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z cechami komedii politycznej. Następnie w parach odnoszą znajdujące się na schemacie cechy komedii politycznej do *Powrotu posła*. Wybierają również tę cechę, która jest najdobitniej realizowana w utworze Juliana Ursyna Niemcewicza i uzasadniają swój wybór.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel rozpoczyna dyskusję podsumowującą wokół pytania: Na czym polega satyryczność komedii politycznej i jej dydaktyczny charakter? Uczniowie odpowiadają, formułując argumenty i podając przykłady.
2. Nauczyciel przeprowadza podsumowanie metodą kosza i walizki. Rozdaje uczniom kartki w dwóch kolorach (np. zielony i żółty). Na zielonych kartkach uczniowie zapisują informacje i umiejętności, które uznali podczas lekcji za cenne, przydatne. Na żółtych – zbędne. Nauczyciel odczytuje refleksje uczniów.

Praca domowa:

1. Wymień i omów grupy postaci w komedii, które nawiązywały do realnych ugrupowań politycznych.

Materiały pomocnicze:

- Julian Ursyn Niemcewicz, *Powrót posła. Komedja w trzech aktach*, oprac. Z. Skwarczyński, Wrocław 1983.
- Byszewski K., *Niemcewicz od przodu i tyłu*, Świat Książki, Warszawa 1999.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Ilustracja interaktywna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.